

УДК 69.003:658

Т.Є. Кіщенко,
канд. екон. наук, доцент
ORCID: 0000-0002-1060-0590

Київський національний університет будівництва і архітектури, м.Київ

ІНВЕСТИЦІЙНА КРИЗА: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

У статті розглянуто основні риси та особливості інвестиційної кризи, яка є елементом загальносистемної кризи, що охопила економіку держави та негативно впливає на всі сфери суспільного життя, є перешкодою здійснення операційної, інвестиційної і фінансової діяльності будівельних підприємств, причиною падіння попиту на нерухомість. Проаналізовано глобальні внутрішні причини низької інвестиційної активності, якими є, перш за все, сучасний стан економіки держави, що підвищує ризикованість інвестицій та значно ускладнює формування інвестиційних програм, створює умови для незаконного виведення інвестиційних ресурсів з сфери реальної економіки в інші сфери. Все це є наслідком недостатньо глибокої розробки нормативної та законодавчої бази для розвитку інвестиційної діяльності в країні: існуючі правові норми не працюють, відсутній ефективний механізм покарання та майнової відповідальності за невідповідне використання інвестиційних ресурсів, а результат – порушення інвестиційного процесу. Серед виявлених та зазначених в статті шляхів подолання інвестиційної кризи наступні: поновлення вітчизняних джерел інвестиційних ресурсів у реальну економіку, які були паралізовані в останні роки життєдіяльності країни, необхідність посилення вагомих стимулів та аргументів та повернення втраченого вітчизняного капіталу з-за кордону. Гостро актуальним є створення нових законів щодо ефективного використання власних джерел для фінансування вітчизняних інвестицій в модернізацію виробництва та впровадження нових, сучасних технологій, а також законів, які перешкоджатимуть витоку капіталу з держави на період гострої інвестиційної кризи. Відсутність чіткої законодавчої бази та неотримання чинного законодавства є основною причиною значного скорочення інвестицій в Україні, як внутрішніх так і зовнішніх.

Ключові слова: *інвестиційна криза, стабілізація економіки, законодавча база, комплекс структурних реформ, програма подолання кризи.*

Вступ. Сучасний стан економіки держави підвищує ризикованість інвестицій та ускладнює формування інвестиційних програм. В Україні створені умови для незаконного виведення інвестиційних ресурсів з сфери реальної економіки в інші сфери, а саме: переведення промислових інвестиційних ресурсів в банківську сферу, використання на покриття державного боргу. Така ситуація є наслідком недостатньої розробки нормативної та законодавчої бази для розвитку інвестиційної діяльності. Існуючі правові норми не працюють, відсутній ефективний механізм покарання та майнової відповідальності за невідповідне використання інвестиційних ресурсів, наслідком чого є порушення інвестиційного процесу.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Інвестиції – це ключова економічна категорія, що відіграє вирішальну роль, як на макро-, так і на мікрорівні. Питання інвестування, яке в макроекономічному масштабі сьогодні закладає основи завтрашнього зростання рівня життя держави, порушувалися у дослідженнях таких вітчизняних науковців як Правик Ю.М., Гайдуцький П.І., Пересада В.А., Гойко А.Ф., Ніколаєв В.П.

Особливості інвестиційної діяльності в Україні досліджуються в роботах Правик Ю.М. [5,6]. Поняття та глобальні аспекти управління інвестиційним процесом розглянуто в роботах Ігошина М.В. та Пересади А.А. [2,3]. Інфраструктура інвестиційного розвитку та особливості і неоднорідність інвестиційного клімату в Україні детально проаналізовано в роботах Гайдуцького П.І. [4]. Разом з тим, поглиблення економічної кризи в Україні, подолати яку, як свідчить світовий досвід, країни з перехідними економіками не в змозі без залучення та ефективного використання інвестицій, потребує детального вивчення та аналізу інвестиційної кризи.

Постановка завдання. Одним з найсерйозніших елементів загальносистемної кризи, що охопила економіку України є інвестиційна криза, яка негативно впливає на всі сфери життя та діяльності. Для неї характерні наступні основні риси та відмінності:

- різкий спад інвестицій в усіх галузях економіки та регіонах України;
- інфляція, що знецінює власні джерела інвестування підприємств;
- підвищений ступінь ризику;
- відсутність стимулів до накопичення капіталу та фінансування проектів;
- руйнування основних фондів та виробничого потенціалу;
- низька конкурентоспроможність цінних паперів на фінансових ринках.

Отже, **завдання дослідження** полягає у висвітленні та аналізі серйозних внутрішніх причин низької інвестиційної активності та можливих шляхах її подолання.

Основна частина. Інвестиційна криза в Україні має серйозні внутрішні причини. Жодну з соціальних проблем держави вирішити в умовах економічного спаду не можливо. Тому перед Україною стоїть мета – забезпечити стійке зростання економіки. Діяльність уряду повинна бути спрямована на вирішення двох завдань: стабілізації економіки та створення умов для її росту. Максимізація довготривалого зростання є основною цільовою функцією управління економікою держави. При прийнятті рішень треба мати на увазі не зростання «само по собі», а підвищення рівня життя населення держави, що забезпечується збільшенням виробництва товарів та послуг. Для прискорення економічного зростання необхідно проводити політику стимулювання експортної діяльності підприємств, ефективно податкове регулювання, створення інститутів довготермінового кредитування.

Для виходу з кризи та поживлення економіки необхідна активізація інвестиційної політики уряду, який повинен звернути увагу на формування структури інвестицій. Інвестиції фінансуються за рахунок накопичень, джерела яких поділяються на чотири основні групи:

- накопичення держави (частина бюджетних коштів, що йде на ринок капіталу);
- накопичення підприємств (амортизаційний фонд, частина прибутку і оборотних коштів);

- накопичення населення (приватних господарств);
- фінансові активи і зовнішні накопичення (приток іноземного капіталу).

Важливе джерело інвестиційних ресурсів – власні кошти підприємств, головним з яких є амортизація. Амортизація в усіх країнах світу розглядається як найважливіше джерело внутрішніх інвестиційних коштів компаній.

Не менш важливим джерелом інвестиційних ресурсів є кошти населення у вигляді вкладів у банках, цінних паперів, готівкових грошей. Але на сьогоднішній день кошти населення, спрямовані в інвестиційну сферу майже відсутні.

Значні інвестиційні можливості можуть бути отримані за рахунок розвитку фондового ринку.

Особливу роль в вирішенні економічних задач в Україні може зіграти іноземний капітал і, перш за все, в формі прямих інвестицій в пріоритетні сфери національної економіки.

Активізація та управління інвестиційним процесом повинно проходити за чіткими програмами. Відбір об'єктів для інвестування повинен проводитися за критерієм найбільшої ефективності. Державні органи управління за допомогою підприємств та регіональних органів управління повинні визначити пріоритетні напрямки інвестування. На кожному об'єкті інвестування за рахунок виділених коштів треба вирішувати увесь комплекс сучасних проблем виробництва:

- економічних – виробництво конкурентоспроможної та високоефективної продукції;

- екологічних – гарантування екологічно чистих середовищ, викидів шкідливих інгредієнтів в межах їх мінімальної концентрації;

- технологічних – використання високих безвідходних та екологічно чистих технологій, що гарантують випуск високоякісної продукції нового покоління.

Разом з тим за рахунок інвестицій треба вдосконалювати структуру матеріального виробництва для вирішення соціальних проблем, ліквідації диспропорції між основними галузями матеріального виробництва та інфраструктурними галузями.

В центрі уваги стратегічної програми економічного росту України повинен знаходитись комплекс структурних реформ, політичних в тому числі, на ґрунті загальної макроекономічної стабільності. Найважливішими з реформ, що мають бути здійснені українським урядом з метою подолання інвестиційної кризи, є:

- податкова реформа із скороченням податкового навантаження;

- реформування бюджетної системи (не формальне скорочення бюджетних видатків, а глибинні структурні реформи бюджетного сектору, що забезпечать зростання ефективності використання державних коштів);

- підвищення ефективності державного регулювання підприємницької діяльності (зниження бар'єрів виходу на ринок - спрощення системи реєстрації, ліцензування та контролю діяльності);

- забезпечення гарантій приватної власності, інтелектуальної включно, підвищення ефективності використання державної власності;

- зниження та уніфікація митних тарифів;

- розвиток фінансового ринку, фінансових інститутів (укріплення надійності та ефективності банківської системи);

- реформа соціальної системи в напрямку концентрації ресурсів на допомогу малозабезпеченим;

- реформування пенсійної системи в напрямку розвитку накопичувальних фондів.

Обов'язковою умовою економічного успіху є чітке визначення та врахування поточних та перспективних потреб людей. Орієнтація на задоволення потреб суспільства стає абсолютно необхідною для прийняття стратегічних рішень в інвестиційній сфері. Інвестиції в соціальну сферу і перш за все в «людський капітал» повинні збільшуватись швидше, ніж інвестиції в матеріальні елементи національного багатства.

Стратегічна програма подолання інвестиційної кризи в Україні повинна вирішувати ряд принципових питань, що виходять за межі соціально – економічної політики. Тут особливо актуальними є адміністративна та судова реформи. Від них залежить досягнення практичних та економічних цілей, оскільки підприємницька активність буде «скута» в умовах корупційного державного апарата та несправедливості судових рішень. Це означає, що в сучасній українській ситуації проблема виконання законів стає першочерговою і більш важливою, ніж прийняття нових законодавчих актів. Відсутність чіткої законодавчої бази та не виконання існуючих законів є основною причиною суттєвого зменшення інвестицій в Україну.

Висновки. Для виходу України з кризи та відродження її економіки потрібні інтенсивні капіталовкладення в економічно ефективні та екологічно чисті технології виробництва. Всі джерела інвестицій в реальну економіку на протязі останніх років були паралізовані. В той час коли економіка України страждає від нестачі у виробництво, «тіньовики» налаштували масштабний витік капіталу з України. Суми цього капіталу набагато перевищують займи Міжнародного валютного фонду. Потрібні дуже сильні стимули та аргументи для повернення з-за кордону втраченого капіталу. Потрібні закони, як про використання власних джерел для фінансування інвестицій в модернізацію виробництва, так і тих, що перешкоджатимуть витоку капіталу з держави на період гострої інвестиційної кризи.

Список літератури:

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.03.1991р. // Відомості Верховної Ради. - №47.
2. Игошин Н.В. Інвестиції. Організація управління и фінансування: учеб. пособ. для вузов. М.: Финансы; ЮНИТИ, 2000. 413 с.
3. Пересада В.А. Управління інвестиційним процесом. К.: Лібра, 2002. 472 с.
4. Інфраструктура інвестиційного розвитку / За ред. П.І.Гайдуцького. К.: Міленіум, 2003. 218 с.
5. Правик Ю.М. Визначення засад активності інвестиційної діяльності в Україні. *Фондовий ринок*. 2006. №39. С. 22-26.
6. Правик Ю.М. Інвестиційний менеджмент: Навч. посіб. К.: Знання, 2007. 431 с.
7. Гойко А.Ф., Сорокіна Л.В. Дослідження ефективності інвестування житлового будівництва: регіональний аспект. *Будівельне виробництво*. 2015, № 57.
8. Стеценко С.П., Ільїна Т.А. Ієрархічна модель оцінювання інфраструктурних ризиків підприємницької діяльності у будівництві. *Наукові праці НДФІ*. 2019. Вип. 1. С. 74-84.
9. Рубцова О.С., Рижаків Д.А., Єрмакова О.В. Моделювання іноваційно-інвестиційної діяльності в контексті адаптивної гнучкості будівельного

підприємства. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*, 2013. № 29, Ч.2. С. 49-59.

10. Тугай О.А., Поколенко В.О., Рижаківа Г.М., Приходько Д.О., Лагутіна З.В., Стеценко С.П. Розробка сучасних аналітичних інструментів та організаційних структур забезпечення економічно надійного інвестування будівництва. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*, 2012. № 26. С. 87-99

11. Ізмайлова К.В. Вплив фінансового важелю у впровадженні схем проектного фінансування в Україні. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2012. №28. С.82-87.

12. Козик В.В. Оцінка ефективності інвестиційних проектів. *Фінанси України*. 2001. №4. С.59–71.

13. Шилов Є.Й., Гойко А.Ф. Аналіз і управління інвестиційними проектами : навч. посіб. К.: КНУБА, 2000. 56с.

14. Гойко А.Ф., Сорокіна Л.В. Оцінювання ризиків інвестиційних проектів в умовах невизначеності: інноваційний підхід. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2013, вип.29. С. 65-80.

15. Ізмайлова К. В., Пархоменко В.В. Імітаційне моделювання фінансових показників інвестиційної діяльності підприємства. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*, 1997. С. 73 – 76.

16. Гойко А.Ф., Сорокіна Л.В. Методичний підхід до вивчення ефективності управління оновленням капіталу будівельних підприємств. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*, 2013, №29. С. 41-57.

17. Гойко А.Ф., Сорокіна Л.В. Методологічні засади оцінювання інвестиційних проектів в умовах невизначеності. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2013, №30. С. 162-173.

18. Цифра Т.Ю. Практичний досвід реалізації міжнародних будівельних контрактів в Україні. *Будівельне виробництво*. 2017. 62/2. С.45-48

References:

1. Zakon Ukrainy «Pro investytsiynu diyal'nist'» vid 18.03.1991r. //Vidomosti Verkhovnoyi Rady. №47.

2. Yhoshyn N.V. (2000) Ynvestytsyy.Orhanyzatsyya upravlenyya y fyansyrovanyya: cheb. posob. dlya vuzov. – M.: Fynansy; YUNYTY.

3. Peresada V.A. Upravlinnya investytsiynym protsesom. – K.: Libra.

4. Infrastruktura investytsiynoho rozvytku (2003)/ Za red. P.I,Hayduts'koho. – K.: Milenium.

5. Pravyk YU.M. (2006). Vyznachennya zasad aktyvnosti investytsiynoyi diyal'nosti v Ukraini. *Fondovyy rynek*. №39. Pp. 22-26..

6. Pravyk YU.M. (2007) *Investytsiynyy menedzhment*: Navch.posibnyk. K. : Znannya.

7. Hoiko, A.F., Sorokina, L.V. (2015) Doslidzhennia efektyvnosti investuvannia zhytlovoho budivnytstva: rehionalnyi aspect. *Budivelne vyrobnytstvo*. 57.

8. Stetsenko, S.P., Ilina, T.A.(2019) Hierarchichna model otsiniuvannia infrastrukturykh ryzykiv pidpriemnytskoi diialnosti u budivnytstvi. *Naukovi pratsi NDFI*. № 1. Pp. 74-84.

9. Rubtsova, O.S., Ryzhakov, D.A., Yermakova, O.V. (2013) Modeliuvannia inovatsiino-investytsiinoi diialnosti v konteksti adaptyvnoi hnuchkosti budivelnogo pidpriemstva. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*, № 29, Ch.2. Pp. 49-59.

10. Tuhai, O.A., Pokolenko, V. O., Ryzhakova, H. M., Prykhodko, D. O., Lahutina, Z. V., Stetsenko, S. P. (2012) Rozrobka suchasnykh analytychnykh instrumentiv ta orhanizatsiinykh struktur zabezpechennia ekonomichno nadiinoho investuvannia budivnytstva. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*, 2012. № 26. Pp. 87-99

11. Izmailova, K.V. (2012) Vplyv finansovoho vazheliu u vprovadzhenni skhem proektnoho finansuvannia v Ukraini. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*. 2012. №28. Pp.82-87.

12. Kozyk, V.V. (2001) Otsinka efektyvnosti investytsiinykh proektiv. *Finansy Ukrainy*. №4. Pp.59–71.

13. Shylov, Ye.I., Hoiko, A.F. (2000) *Analiz i upravlinnia investytsiinykh proektamy* : navch. posib. K.: KNUBA.

14. Hoiko, A.F., Sorokina, L.V.(2013) Otsiniuvannia ryzykiv investytsiinykh proektiv v umovakh nevyznachenosti: innovatsiinyi pidkhid. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*. №29. Pp. 65-80.

15. Izmailova, K. V., Parkhomenko, V.V. (1997) Imitatsiine modeliuvannia finansovykh pokaznykiv investytsiinoi diialnosti pidpriemstva. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*, Pp. 73 – 76.

16. Hoiko A.F., Sorokina L.V. (2013) Metodychnyi pidkhid do vyvchennia efektyvnosti upravlinnia onovlenniam kapitalu budivelnnykh pidpriemstv. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*, №29. Pp.41-57.

17. Hoiko A.F., Sorokina L.V. (2013) Metodolohichni zasady otsiniuvannia investytsiinykh proektiv v umovakh nevyznachenosti. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*. 2013, №30. S.162-173.

18. Tsyfra, T.Iu. (2017) Praktychnyi dosvid realizatsii mizhnarodnykh budivelnnykh kontraktiv v Ukraini. *Budivne vyrobnytstvo*. 62/2. Pp. 45-48

T.E. Кищенко

Инвестиционный кризис: причины и пути преодоления

В статье рассмотрены основные черты и особенности инвестиционного кризиса, который является элементом общесистемного кризиса, охватившего экономику государства и негативно влияющего на все сферы жизни и деятельности. Проанализированы основные внутренние причины низкой инвестиционной активности, выявлены возможные пути ее преодоления.

Среди указанных в статье путей преодоления инвестиционного кризиса следующие: восстановление отечественных источников инвестиционных ресурсов в реальную экономику, которые были парализованы в последние годы жизнедеятельности экономики страны, необходимость усиления весомых

стимулов и аргументов за возвращение утраченного отечественного капитала из-за рубежа. Остро актуальным является создание новых законов по эффективному использованию собственных источников для финансирования отечественных инвестиций в модернизацию производства и внедрение новых, современных технологий, а также законов, которые будут препятствовать утечке капитала из государства на период острого инвестиционного кризиса. Отсутствие четкой законодательной базы и несоблюдение действующего законодательства является основной причиной значительного сокращения инвестиций в Украину, как внутренних так и внешних.

Ключевые слова: инвестиционный кризис, стабилизация экономики, законодательная база, комплекс структурных реформ, програма преодоления кризиса.

T. Kishchenko

Investment crisis: causes and ways to overcome

The article considers the main features and peculiarities of the investment crisis, which is an element of the systemic crisis that has gripped the state economy and negatively affects all spheres of public life and activity. The investment crisis is an obstacle to operational, investment and financial activities of construction companies, causing demand for real estate. The global internal causes of low investment activity are analyzed, which are, first of all, the current state of the state economy, which increases investment risk and significantly complicates the formation of investment programs, creates conditions for illegal withdrawal of investment resources from the real economy to other areas. All this is a consequence of insufficiently deep development of regulatory and legal framework for the development of investment activities in the country: the existing legal norms do not work, there is no effective mechanism of punishment and property liability for improper use of investment resources, and the result - violation of the investment process. Among the identified and the ways of overcoming the investment crisis mentioned in the article are as follows: renewal of domestic sources of investment resources in the real economy, which were paralyzed in the last years of the country's life, the need to strengthen strong incentives and arguments for returning lost domestic capital from abroad. The creation of new laws on the efficient use of own sources to finance domestic investments in the modernization of production and introduction of new, modern technologies, as well as laws that will prevent the outflow of capital from the state during the acute investment crisis. The lack of a clear legal framework and non-compliance with current legislation is the main reason for the significant reduction in investment in Ukraine, both domestic and foreign.

Keywords: investment crisis, economic stabilization, legal framework, complex of structural reforms, crisis management program.

Посилання на статтю:

APA: Kishchenko, T.Ye. (2020). Investytsiina kryza: prychnyny ta shliakhy podolannia. [Investment crisis: causes and ways to overcome]. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*, 46, 72-78.

ДСТУ: Кіщенко Т.Є. Інвестиційна криза: причини і шляхи подолання [Текст] / Т.Є. Кіщенко // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. – 2020. – № 46. – С. 72-78.